

Max Toeppen
(1822–1893)

Mirosław Ossowski

Max Toeppen (1822–1893)

Historyk, filolog,
dyrektor gimnazjalny

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2024

Recenzent
prof. dr hab. Grzegorz Jasiński

Redaktor Wydawnictwa
Izabela Pałasz-Alwasiak

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Na okładce
Portret Maxa Toeppena autorstwa E. Buchholza, ze zbiorów
Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Elblągu

Skład i łamanie
Mariusz Szewczyk

Publikacja sfinansowana ze środków
Prorektora ds. Badań Naukowych Uniwersytetu Gdańskiego
w ramach Programu Humanistyki Gdańskiej
oraz Prodziekana ds. Nauki i Współpracy Międzynarodowej
Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-697-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep-online

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wstęp	9
Królewiec (1822–1848)	15
Dom rodzinny	15
Uczeń Kolegium Fryderycjańskiego	18
Praktykant i nauczyciel w Kolegium Fryderycjańskim	27
Uniwersytet Albrechta	30
Seminarium historyczne	36
Monografia o początkach uniwersytetu królewieckiego i jego pierwszym rektorze, Sabinusie	38
Jubileusz Uniwersytetu Albrechta	42
Towarzystwo Starożytności Prussia	44
Wierzenia pogańskie i klechdy pruskie	46
Historyczne pieśni ludowe, poezja polityczna	48
Zakon krzyżacki	50
Hablitacja	52
Elbląg (1848–1850)	59
Gimnazjum Królewskie	59
Heinrich Ferdinand Neumann – archiwista elbląski	64
Poznań (1850–1854)	73
Królewskie Gimnazjum Fryderyka Wilhelma	73
Miejska Szkoła Realna	74
Historia pruskiej historiografii	77
Olsztynek (1854–1869)	81
Małżeństwo i rodzina	82
Progimnazjum, od 1858 r. gimnazjum	87
Historyczno-porównawcza geografia Prus	100

Historia okręgu i miasta Olsztynka	104
<i>Scriptores rerum Prussicarum</i>	106
Wierzenia mazurskie	111
Historia Mazur	117
Kwidzyn (1869–1882)	121
Gimnazjum Królewskie	123
Konferencje dyrektorów gimnazjalnych	136
Historia miasta Kwidzyna i jego dzieł sztuki architektonicznej	139
Badania terenowe	141
Towarzystwa naukowe	144
Wojciech Kętrzyński	153
Elbląg (1882–1893)	157
Gimnazjum Królewskie	157
Archiwista elbląski	162
Ostatni rok	165
Niezrealizowane projekty	168
Zakończenie	173
Bibliografia adnotowana dzieł Maxa Toeppena w porządku chronologicznym	179
Bibliografia	193
Indeks nazwisk	201